

5. Воронцова Т. В. Основи здоров'я: підручник для 9-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. – К. : Алатон, 2009 – 200 с.
5. Васильєва О.С. Психология здоров'я человека. – М.: Наука, 2001. –356 с.
6. Холмогорова А.Б. Культура, эмоции и психическое здоровье / А.Б. Холмогорова, Н.Г. Гараян // Вопросы психологии. – 1999. – № 2. – С. 67-78.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

*Марковець Л. О., Бибик І.С.
м. Полтава)*

***Анотація.** У статті проаналізовано наукові підходи до поняття «надзвичайна ситуація»; охарактеризовано види, типи, чинники, особливості, фази психічних реакцій особистості при екстремальних ситуаціях.*

***Ключові слова:** екстремальна ситуація, класифікація екстремальних ситуацій, поведінка особистості в екстремальних ситуаціях, види екстремальних ситуацій, фази психічних реакцій особистості.*

Постановка проблеми. Щодня в світі фіксуються тисячі подій, при яких фіксується порушення нормальних умов життя і діяльності людей, які можуть призвести, або призводять до загибелі людей чи до значних матеріальних втрат. Такі події називаються надзвичайними ситуаціями [1, с. 252].

Запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, ліквідація їх наслідків, максимальне зниження масштабів втрат перетворилося на загальнодержавну проблему і є одним з найважливіших завдань органів виконавчої влади і управління всіх рівнів [1, с. 151].

Щорічно в Україні виникає до 300 надзвичайних ситуацій тільки природного походження, до яких відносяться явища метеорологічного, гідрологічного та геологічного характеру [4, с. 41].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом усієї історії існування людство завжди прагнуло дбати про свою безпеку. В теперішній час механізми взаємодії людини та природи, людини та техніки, індивіда та суспільства, все частіше порушуються, що призводить до появи багатьох нових небезпек для нормальної життєдіяльності [1, с. 7].

Людство впоралося з епідеміями чуми, віспи, холери, знайшло способи боротьби з багатьма захворюваннями, шукає шлях продовження життя, але дотепер не навчилося надійно захищати людину, її здоров'я в процесі повсякденної праці. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) смертність від нещасних випадків на сьогодні займає третє місце від інших існуючих захворювань. Аналіз причин смертності в Україні (1994-2001рр.) показує, що саме нещасні випадки є головною причиною смертності людей працездатного віку [4, с. 9].

Аналіз статистичних даних та висновки експертів в галузі безпеки життєдіяльності дозволяють стверджувати, що від 60 до 90% травм у побуті та на виробництві відбувається з вини потерпілих. Відомий вислів Сократа: «Я вирішив, що перестану займатися вивченням неживої природи і спробую зрозуміти, чому так стається, що людина знає, що добре, а робить те, що дає зворотній результат» [1, с. 48].

Мета статті – проаналізувати наукові підходи вивчення проблеми надзвичайних ситуацій в діяльності особистості.

Виклад основного матеріалу. У спеціальній літературі немає єдиної думки щодо визначення надзвичайних ситуацій. Їх називають критичними, стресогенними, особливими, емоціогенними, аварійними, кризовими, тяжкими, складними, надекстремальними, нетиповими, небезпечними, гіперстресовими.

Під поняттям небезпека розуміють такі впливи, котрі можуть наносити збитки здоров'ю людини, створювати загрозу життю та утруднювати функціонування різних органів організму людини.

За масштабами надзвичайні ситуації поділяють на:

- загальнодержавного рівня;
- регіонального рівня;
- місцевого рівня;
- об'єктового рівня [6, с. 152].

За характером походження подій, які зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій на території України, розрізняють такі їх види:

– надзвичайні ситуації техногенного характеру – транспортні аварії (катастрофи), пожежі, неспровоковані вибухи чи їх загроза, аварії з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах;

– надзвичайні ситуації природного характеру – небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні морські та прісноводні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, зміна стану повітряного басейну, інфекційна захворюваність людей, сільськогосподарських тварин, масове ураження сільськогосподарських рослин хворобами чи шкідниками, зміна стану водних ресурсів та біосфери;

– надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру, пов'язані з протиправними діями терористичного та антиконституційного спрямування: здійснення або реальна загроза терористичного акту чи знищення суден, встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях, викрадання зброї;

– надзвичайні ситуації воєнного характеру, пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок руйнування атомних і гідроелектричних станцій.

В залежності від територіального поширення, обсягів заподіяних або очікуваних економічних збитків, кількості людей, які загинули, розрізняють чотири рівні надзвичайних ситуацій:

– надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня – це надзвичайна ситуація, яка розвивається на території двох та більше областей або загрожує транскордонним перенесенням, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріали і технічні ресурси у обсягах, що перевищують власні можливості окремої, але не менше одного відсотка обсягу видатків відповідного бюджету;

– надзвичайна ситуація регіонального рівня – це надзвичайна ситуація, яка розвивається на території двох або більше адміністративних районів (міст обласного значення);

– надзвичайна ситуація місцевого рівня – це надзвичайна ситуація, яка виходить за межі потенційно небезпечного об'єкта, загрожує поширенням самої ситуації або її вторинних наслідків на довкілля, сусідні населені пункти, інженерні споруди, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно небезпечного об'єкта, але не менше одного відсотка обсягу видатків відповідного бюджету;

– надзвичайна ситуація об'єктового рівня – це надзвичайна ситуація, яка розгортається на території об'єкта або на самому об'єкті і наслідки якої не виходять за межі об'єкта або його санітарно-захисної зони.

Подальша класифікація природних та техногенних надзвичайних ситуацій може бути здійснена за такими ознаками: загальна причина виникнення, вид прояву, сфера, наслідки, терміни та масштаб прояву.

Психіка людини тісно пов'язана з безпекою її життєдіяльності. Небезпеки, які впливають на людину, не можна розцінювати ані як подію, яка породжена тільки зовнішньою стимулюючою ситуацією, ані як результат рефлексорної реакції організму людини на неї. Вплив цих небезпек зумовлюється психофізіологічними властивостями людини [4, с. 96].

Проблема захисту від небезпечних природних та техногенних процесів, як правило, зводиться до проведення локальних заходів щодо захисту людей, будівель, підприємств і т.д. Однак нині ефективних результатів можна досягти лише за умови проведення комплексної системи попереджувальних та захисних заходів, які спрямовані на охорону усієї сукупності об'єктів, що складають середовище життєдіяльності людини [1, с. 18].

Деякі дослідники вважають, що під час діяльності в екстремально стресових умовах відбуваються виражені зміни психологічних особливостей особистості. В.І. Лебедев при дослідженні особистості в екстремальних умовах виділяє наступні компенсаторні психопатологічні механізми адаптації індивіда до стресових умов: порушення самосвідомості, наявність афективних реакцій, просторових ілюзій, наявність понадцінних ідей, дисгармоній рухової діяльності, що, на нашу думку, детермінує розвиток патологічних змін в структурі особистості СНД [5].

Нагромаджений людством досвід підказує, що люди тривалий час здатні витримувати найсуворіші природні умови. Проте людина, що не звикла до таких умов і потрапила в надзвичайну ситуацію вперше і випадково, у результаті обставин, що склалися, значно меншою мірою виявляється пристосованою до життя в незнайомому середовищі, ніж його постійні жителі. Що жорстокішими є умови довкілля, то коротші терміни автономного існування і більшого напруження потребує боротьба за виживання, ретельніше повинні виконуватися правила поведінки [3, с. 205-206].

Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій – це підготовка та реалізація комплексу правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, спрямованих на регулювання безпеки, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації на основі даних моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію або пом'якшення її можливих наслідків [2, с. 56].

Список використаної літератури

1. Джигирей В.С., Жидецький В.Ц. Безпека життєдіяльності: підручник . – Вид. 4-те, доповнене. – Львів: Афіша, 2001. – 256 с.
2. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України I – IV рівнів акредитації / за ред. Є. П. Желібо . – К.: «Каравела», 2003. – 328 с.
3. Гайченко В. А., Коваль Г.М. Основи безпеки життєдіяльності людини: навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 232с.
4. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці: підручник. – Львів: Афіша, 2002. – 320 с.
5. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3.1/31.pdf>
6. Лапін В.М. Безпека життєдіяльності людини: навчальний посібник.-Вид.-4,перероблене і доповнене. – Київ: Знання,2007. – 322 с.
7. https://pidruchniki.com/1246122050818/bzhd/nadzvichayni_situatsiyi_suchasnih_umovah